

Milan Kondić, dipl. ek.*

Direktna strana ulaganja i njihov značaj za ekonomiju

Rezime

Privlačenje direktnih stranih ulaganja i efikasna apsorpcija njihovih efekata jedan je od najvažnijih ekonomskih zadatak svake vlade. Strani investitori, pored kapitala, u zemlju donose i nove principe poslovanja, te nova znanja i tehnologije. Efikasna apsorpcija stranog kapitala i znanja vodi ka ubrzanom privrednom razvoju zemlje, te porastu stope ekonomskog rasta. Naravno, potražnja za stranim ulaganjima na globalnom tržištu je velika, te se zemlje trude da obezbijede što povoljniji ambijent i privuku što veći broj investitora. Ovaj tekst posebnu pažnju obraća na strane investicije u zemljama Zapadnog Balkana¹ i na reforme koje će biti neophodne da bi se povećao nivo ulaganja u regionu.

Ključne riječi: Direktna strana ulaganja, principi poslovanja, znanja i tehnologije, privredni razvoj, poslovni ambijent.

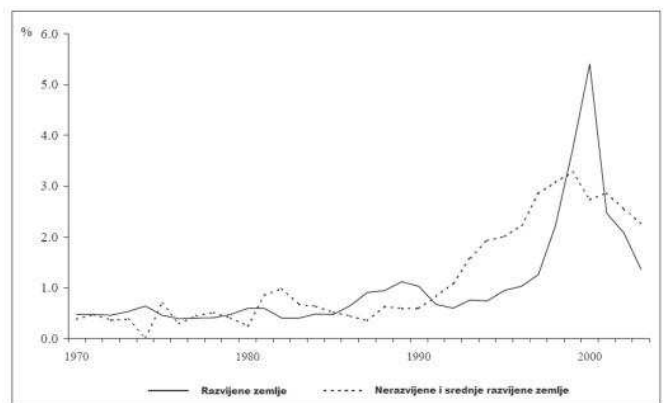
UVOD

Prema klasičnoj definiciji, direktne strane investicije su ulaganja pri kojim investitor obezbjeđuje pravo svojine nad stranom firmom u koju su uložena sredstva radi ostvarivanja nekog dugoročnog ekonomskog interesa. Pod ovim se podrazumijevaju investicije u zgrade, fabrička postrojenja, opremu i slično, nasuprot investicijama u portfolio koje se smatraju indirektnim ulaganjima. Posljednjih godina, pod direktnim stranim investicijama mnogi podrazumijevaju sve vrste ulaganja sa dugoročnim menadžerskim interesom u preduzeće koje se nalazi van matične zemlje ulagača. Tako Svjetska trgovinska organizacija u direktne strane investicije uračunava sve slučajeve pri kojima investitor iz jedne zemlje pribavlja aktivu u drugoj zemlji. Ukupna vrijednost stranih direktnih ulaganja u svijetu je porasla sa prosječnih 50 milijardi američkih dolara po godini početkom sedamdesetih godina 20. vijeka na 1,9 triliona u 2007. godini. Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (UNCTAD) u svojim analizama primjećuje da je za vrijeme globalne finansijske krize nivo direktnih stranih ulaganja pao za oko 25%, te da je u 2009. godini iznosio oko 1,114 milijardi američkih dolara, a u 2010. oko 1,122 milijardi². Ipak, nivo stranih direktnih investicija ostaje značajno viši u odnosu na onaj iz osamdesetih godina prošlog vijeka, a dok god tokovi kapitala preko granica ostaju pozitivni, strana ulaganja i značaj internacionalizacije kompanija se povećava. U svijetu koji se uprkos krizi i dalje globalizuje važno je razumjeti poslovnu logiku iza stranih ulaganja, kao i uticaj koji ta ulaganja mogu imati na rast bruto društvenog proizvoda (BDP-a), razvoj domaće privrede i tehnologije, ali i društva u cjelini. Takođe, važno je uočiti greške koje su zemlje u razvoju činile u privlačenju direktnih stranih ulaganja i izvući pouke o tome kako stvoriti što bolji investicioni ambijent, uprkos ekonomskoj krizi.

1. ŠTA DONOSE DIREKTNE STRANE INVESTICIJE?

Udio direktnih stranih ulaganja u BDP-u širom svijeta u posljednje dvije decenije jedan je od najjasnijih indikatora globalizacije svjetske ekonomije (Slika 1).

Slika 1: Strana direktna ulaganja kao dio BDP-a (1970-2003)

Rast stranih investicija praćen je rastom interesa raznih društvenih sektora za ovaj dio ekonomije. Vlade širom svijeta su osnovale posebne agencije za privlačenje investicija, mediji sa velikom pažnjom prate značajnije direktne strane investicije, a u akademskoj zajednici se proučavanju ovakvih ulaganja posvećuje velika pažnja. Razlog za ovakvo interesovanje su pozitivni efekti tih investicije na nacionalne ekonomije kao što su otvaranje novih radnih mjesta, rast plata, povećanje izvoza, dolazak novog kapitala, ulaganja u razvoj i tehnologiju, te sveukupno jačanje produktivnosti raznih sektora.

* Vlada Republike Srpske, Ministarstvo saobraćaja i veza

¹ Termin nastao u evropskim institucijama u Briselu pod kojim se podrazumijevaju sljedeće zemlje: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija i Srbija (uključujući UNMIK pod UNSCR 1244).

² Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju - United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), www.unctad.org, 21.5.2011.

Kao prvo, direktna strana ulaganja u nova proizvodna preduzeća ili u proširenje postojećih, najčešće podrazumijevaju otvaranje novih radnih mjesta, što je jedan od glavnih ekonomskih prioriteta svake vlade. Prema podacima američkog Ministarstva trgovine³, u 2010. godini strane kompanije ili njihove filijale su zapošljavale oko 5,6 miliona Amerikanaca, što čini 4,7% svih zaposlenih u privatnom sektoru SAD-a.

Za razliku od broja zaposlenih u stranim preduzećima, plate zaposlenih u istim su veoma diskutabilne. Direktne strane investicije su najzanimljivije u zemljama u razvoju, gdje je teško doći do relevantnih podataka. U razvijenim zemljama, kao što su SAD, strane firme su po naknadama odlični poslodavci sa prosječnom platom od čak \$72,000 na godišnjem nivou, što je značajno iznad državnog prosjeka. Ipak, u zemljama u razvoju neka postrojenja stranih investitora dobila su negativnu konotaciju i naziv „sweatshop“⁴ jer od svojih zaposlenih očekuju da rade prekovremeno, bez dnevne pauze, bez zdravstvenog i penzionog osiguranja, za plate sa kojima ne mogu obezbijediti ni osnovnu egzistenciju. Važno je napomenuti da neki od vodećih ekonomista današnjice, kao što su Paul Krugman i Jeffery Sachs, podržavaju postojanje „sweatshop“-ova, ističući da taj princip omogućava kratkoročne dobitke za radnike i dugoročne dobitke za zemlje u razvoju. Tako Sachs tvrdi da „nije zabrinut jer postoji previše „sweatshop“-ova, već je zabrinut jer ih postoji premalo.“⁵ Dakle, strani investitori ne donose obavezno rast plata i standarda, ali doprinose rastu privredne djelatnosti i tako suštinski rastu nacionalnih ekonomija.

Strana direktna ulaganja donose novi kapital i omogućavaju investicije u ljudske i druge resurse, što je veoma važno za sve ekonomije, naročito one u razvoju. Nasuprot kratkoročnim prilivima kapitala, strana direktna ulaganja su najčešće dugoročna i korisna za domaću privredu, posebno ako se radi o otvaranju ili proširenju proizvodnih postrojenja. Ukoliko se strana investicija pokaže uspješnom na domaćem tržištu, možemo očekivati da ta investicija doprinese i povećanju izvoza. U 2010. godini, 18% izvoza iz SAD-a su ostvarile firme u vlasništvu stranaca, prema podacima Ministarstva trgovine. Nakon američkih investicija u željezare u Sisku i Smederevu, ova preduzeća su postala najveći izvoznici u Hrvatskoj i Srbiji. Dakle, kvalitetne strane investicije nerijetko vode ka povećanju izvoza, što je nesumnjivo značajan korak u ekonomskom razvoju zemlje.

Dalje, strana ulaganja često doprinose usvajanju novih znanja i tehnologija iz inostranstva. Mnogobrojne studije u zemljama u razvoju i u zemljama Istočne Evrope pokazale su da dolazak novih znanja i tehnologija na tržište utiče na postojeće domaće firme, koje često kroz saradnju i imitaciju i same usvajaju nova znanja. Takođe, kao posljedica dolaska stranih firmi, raste broj učesnika u tržišnoj utakmici, kako za kupce, tako i za kadrove i dobavljače. Strane firme nerijetko šalju domaće kadrove na obuke van zemlje, te se ti kadrovi vraćaju sa novim znanjima i vještinama. Prelazak kadrova iz stranih u domaće firme, kao i novi standardi poslovanja koje strane firme nameću dobavljačima, špediterima, reklamerima i drugima, neki su od najbržih načina na koje nova znanja dospiju do domaćih preduzeća. Sve ovo često dovodi do povećanja produktivnosti preduzeća i stope rasta u zemlji koja bilježi priliv stranih ulaganja.

Druga strana, odnosno strani investitori, imaju očigledan interes za ulaganja preko granica svojih matičnih zemalja. U suštini, investitori posjeduju znanja, tehnologiju ili ideje sa kojima mogu ostvariti profit u drugim zemljama. Administrativne prepreke, asimetrija informacija, zakoni o vlasničkim pravima i druge prepreke sprečavaju ih da ostvare taj profit. Da bi profitabilno primijenile svoje prednosti u drugim zemljama, firme se odlučuju za direktna strana ulaganja. Svakako strana ulaganja nisu jedina mogućnost, pa se tako neka preduzeća odlučuju za izvoz svoje robe. Međutim, ulagači često ne mogu osvojiti nova tržišta izvozom uslijed različitih problema i prepreka, posebno u oblastima transporta, poreske politike, vlasničkih prava i drugih, pa se odlučuju za direktna ulaganja. Direktna strana ulaganja kao dugoročni i najkonkretniji vid ulaska na novo tržište često vode do konstantnih i značajnih rezultata.

2. DIREKTNNA STRANA ULAGANJA I EKONOMSKI RAST

Strana ulaganja se često spominju kao jedan od najznačajnijih indikatora uspješnog ekonomskog rasta, naročito za zemlje u razvoju. Akademski javnost je, međutim, podijeljena kada je riječ o vezi između dolaska stranih ulagača i ekonomskog rasta zemlje. Tako su u velikoj studiji iz 2005. godine koja je proučavala podatke o stranim ulaganjima u periodu 1970-1999. godine u 84 zemlje, britanski profesori Li i Liu tvrdili da su uspostavili jasnu korelaciju između stranih ulaganja i ekonomskog rasta⁶. S druge strane, američki profesori sa Univerziteta Brown, Carkovic i Levine, u istraživanju sprovedenom 2005. godine proučavali su vezu između ekonomskog rasta i stranih ulaganja, na osnovu podataka iz 72 zemlje za period 1960-1995. Njihova studija je zaključila da nema snažnih indikatora da rast stranih ulaganja direktno utiče na ekonomski rast u zemlji⁷. Stručna javnost se uglavnom slaže da su strane investicije bitne za ekonomski rast, ali da nisu jedini preduslov. Liberalni kapitalizam sugerise da ekonomski rast prati strana ulaganja u ekonomijama u kojim ulaganja imaju za cilj i izvoz, a ne samo zamjenu uvoza. Samim tim, nameće se zaključak da ekonomski rast prati ulaganja u zemljama koje imaju otvorene granice u spoljnotrgovinskom smislu. Dalje, da bi strana ulaganja imala maksimalan učinak na unapređenje poslovanja na domaćem tržištu, neophodno je da domaći kadrovi posjeduju kapacitete i stručnost da usvoje strane tehnike poslovanja. Dakle, zemlja u koju dolaze direktna strana ulaganja mora da ima dovoljno razvijen obrazovni sistem i kvalitetnu radnu snagu da bi ulaganja vodila ka značajnijem ekonomskom rastu. U studiji iz 2000. godine „Strana direktna ulaganja i ekonomski rast: Uloga domaćih finansijskih tržišta“ harvardska profesorica Laura Alfaro utvrdila je da zemlje sa boljim finansijskim sistemima i efikasnijom kontrolom finansijskih tržišta ostvaruju značajniji ekonomski rast kroz direktna strana ulaganja⁸. Naime, evidentno je da funkcionalno finansijsko tržište omogućava privrednicima sa idejama da dođu do sredstava za pokretanje novog ili proširenje postojećeg preduzeća. Na taj način se omogućava razvoj cijelog sektora u kom postoje direktna strana ulaganja, što logično vodi značajnijem ekonomskom rastu.

³ US Department of Commerce, www.commerce.gov, 21.05.2011.

⁴ Američka vladina kancelarija za odgovornost (U.S. Government Accountability Office) definiše sweatshop kao poslodavca koji krši više od jednog državnog ili saveznog zakona o minimalnoj plati, prekovremenom radu, radu djece, bezbjednosti na radu ili industrijskim propisima.

⁵ Meyerson, Allen (1997-06-22). "In Principle, A Case for More 'Sweatshops'". The New York Times. <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B05E6D8103EF931A15755C0A961958260>

⁶ Li, X., and Liu, X., 2005, "Foreign Direct Investment and Economic Growth: An Increasingly Endogenous Relationship," World Development 33(3), 393-407

⁷ Carkovic, M., and R Levine, 2005. "Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?" Institute of International Economics, Washington DC

⁸ Laura Alfaro i drugi, *FDI and Economic Growth: The Role of Local Financial Markets*, 2003. Journal of International Economics

3. DIREKTNA STRANA ULAGANJA I REGULATORNI OKVIR

Često se u relevantnim organizacijama i institucijama koje se bave međunarodnim tokovima kapitala, kao što su Svjetska trgovinska

organizacija i Svjetska banka, čuje mišljenje da ekonomije zemalja u koje dolaze strana ulaganja mogu da imaju stvarnu korist od tih investicija samo ukoliko tamo postoje dobri propisi i efikasne institucije. Tako Svjetska banka svake godine objavljuje izvještaj „Doing Business“ sa pregledom regulatornog okvira u gotovo svim zemljama svijeta (Tabela 1).

Tabela 1.

Gdje su investitori najbolje i najlošije zaštićeni prema izvještaju "Doing Business" 2011			
Najbolje zaštićeni		Najlošije zaštićeni	
Zemlja	Rang	Zemlja	Rang
Novi Zeland	1	Gvineja	174
Singapur	2	Gambija	175
Hong Kong	3	Mikronezija	176
Malezija	4	Palau	177
Kanada	5	Vijetnam	178
Kolumbija	6	Venecuela	179
Irska	7	Džibuti	180
Izrael	8	Surinam	181
SAD	9	Laos	182
Velika Britanija	10	Avganistan	183

U izradi ovog izvještaja se koriste empirijska istraživanja o regulatornom okviru u oblastima kao što su zakonska rješenja, otvaranje i zatvaranje preduzeća, tržište rada, prava kreditora i brzina sudstva. Iz ovakvih istraživanja proizlazi da loša zakonska rješenja ne samo da odvrćaju potencijalne strane investitore, već onemogućavaju pozitivne efekte i kod onih stranih ulaganja koja se realizuju u toj zemlji. Na primjer, ukoliko su procedure za otvaranje i zatvaranje preduzeća dugačke i skupe, to će spriječiti kapital i ljude da se preusmjere u najproduktivnije i najperspektivnije sektore. Dalje, ako postoje restriktivni zakoni o radnim odnosima, to će uzrokovati slabiji protok radne snage, što dalje vodi slabijoj razmjeni novih tehnologija i znanja između učesnika u tržišnoj utakmici. Naravno, strani investitori neće dolaziti u zemlju za koju smatraju da ima neefikasan i korumpiran pravosudni sistem, jer u tom slučaju neće moći zaštititi svoju investiciju. Dakle, dobar regulatorni okvir ne samo da privlači direktna strana ulaganja već i pomaže da efekat tih ulaganja na rast domaće ekonomije bude optimalan.

4. KINESKI PARADOKS

Kina je danas zemlja koja je najveći primalac direktnih stranih investicija u svijetu, sa oko 105 milijardi američkih dolara u 2010. godini,⁹ uprkos snažnim kritikama na efikasnost i transparentnost kineske vlade. Ovo je po mnogima paradoks jer se uprkos negativnoj slici o Kini kao korumpiranoj zemlji, sa nerazvijenom infrastrukturom, slabom zaštitom intelektualnih i imovinskih prava, investitori odlučuju na dugoročna i velika ulaganja upravo u ovu zemlju.

Postojanje snažnih tržišno orijentisanih institucija jedan je od ključnih faktora za uspješno poslovanje velikih kompanija. Adekvatna zaštita vlasničkih prava i vladavina zakona su osnovni faktori koji u očima investitora određuju makroekonomsku stabilnost, razvoj tržišta kapitala,

razvoj ekonomskih sektora i mogućnost za inovativnost.¹⁰ Razvoj i održivost snažnih institucija upravo zato je viđena kao ključni faktor u uspješnosti vlade.

Imajući ovo u vidu, uspjeh kineskih vlasti je paradoks. Kina je jednopartijska država, te demokratske institucije i transparentnost istih, nisu dio kineskog sistema. Korupcija, skandali, nepotizam, državno upravljanje najvećim preduzećima, monopli i mnoge druge negativne pojave su dio kineske realnosti, koja je dobro poznata stranim investitorima. Zato se neki intelektualci slažu da je u Kini na djelu poseban „model razvoja“ koji omogućava enorman rast uprkos slabim pretpostavkama¹¹. S druge strane, odgovor se možda krije u posmatranju stranih investicija po glavi stanovnika. Naime, u periodu od 1990. do 2004. godine, prosječna vrijednost direktnih stranih ulaganja u Kinu po glavi stanovnika je iznosila 30.38 američkih dolara, dok je u istom periodu ta vrijednost za zemlje Istočne Evrope iznosila 83.22 dolara, a za zemlje Južne Amerike 80.48 dolara¹². U suštini, moguće je da slaba startna pozicija i enorman broj stanovnika daju Kini više prostora za rast. Iako mnoge druge nerazvijene zemlje, sa lošom ili čak lošijom startnom pozicijom od Kine ne uspijevaju da ostvare sličan rast, u poređenju sa drugim zemljama u razvoju koje su u fokusu stranih investitora, kineski uspjeh, imajući u vidu njenu veličinu, ne čini se tako impozantan. Dakle, investicioni paradoks u slučaju Kine se vidi ili ne zavisno od tačke gledišta. Možda Kina u posljednjim decenijama samo nadoknađuje zaostatak koji je proizvod decenija ekonomske stagnacije pod Maovim režimom.

5. DIREKTNA STRANA ULAGANJA NA ZAPADNI BALKAN

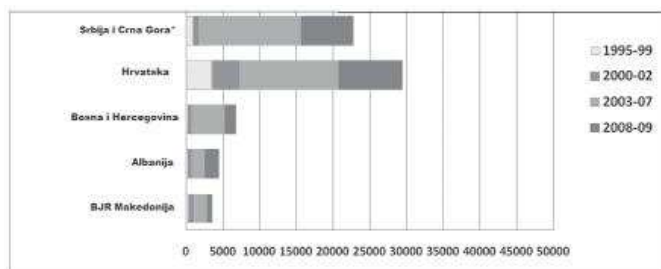
U regionu Zapadnog Balkana, nivo direktnih stranih ulaganja, prema podacima UNCTAD-a, porastao je sa 188 miliona američkih dolara u 1995. na 13 milijardi dolara u 2007. godini. (Slika 2)

⁹ Foreign Direct Investment in China in 2010 Rises to Record \$105.7 Billion, www.bloomberg.com, 18.01.2011.

¹⁰ La Porta, Rafael, Florencio Lopez-de-Silanes, Andrei Shleifer and Robert Vishny. 1997. "Legal Determinants of External Finance," Journal of Finance 52:3, pp. 1131-50.

¹¹ Allen, Franklin, Jun Qian and Meijun Qian, 2005., "Law, Finance, and Economic Growth in China," the Journal of Financial Economics Vol. 77, pp. 57-116.

¹² Joseph P.H. Fan, Randall Morck, Lixin Colin Xu, and Bernard Yeung, 2007. "Does 'Good Government' Draw Foreign Capital? Explaining China's Exceptional Foreign Direct Investment Inflow," No 4206, Policy Research Working Paper Series The World Bank

Slika 2: Strana direktna ulaganja u datim periodima (u milionima američkih dolara)

Perspektiva za članstvo u Evropskoj uniji, kao i pozitivni efekti Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, te CEFTA sporazuma¹³, svakako su doprinijeli entuzijazmu stranih investitora za ulaganje u ovaj region, jer se vjeruje da će se ove investicije višestruko isplatiti kada zemlje regiona postanu punopravne članice EU. Međutim, kao rezultat svjetske ekonomske krize, direktna strana ulaganja na Zapadni Balkan u 2009. godinu su opala za čak 40%, prema podacima UNCTAD-a. Najviše stranih investitora u region je došlo iz Evrope, pa je do 2008. godine čak 80% ulaganja došlo iz zemalja Evropske unije¹⁴.

U devedesetim godinama prošlog vijeka, direktna strana ulaganja nisu bila česta u zemljama regiona. Nakon 2000. i promjene režima u Srbiji (tada SRJ) i Hrvatskoj, primjetan je osjetan rast ulaganja. Najbolji period nastupa od 2003. do početka svjetske ekonomske krize 2007. godine. Međutim, uprkos krizi, Hrvatska, koja uskoro očekuje prijem u članstvo EU, te Srbija, koja uskoro očekuje status kandidata za članstvo u EU, kao najveće zemlje regiona, uspijevaju da privuku investitore.

Neke od prednosti koje zemlje Zapadnog Balkana često ističu pri privlačenju stranih ulagača su: slobodan ulazak na znatno veće tržište (trgovinske sporazume sa drugim zemljama, CEFTA sporazum, te trgovinske sporazume sa EU), dostupnost relativno jeftine radne snage, kvalitetnu radnu snagu, reforme u skladu sa pravnom tekovinom EU i prednost ranog ulaska na tržište koje ima odličnu razvojnu perspektivu (first-mover's advantage).

Tabela 2.

USLOVI ZA POSLOVANJE NA ZAPADNOM BALKANU PREMA IZVJEŠTAJU SVJETSKE BANKE DOING BUSINESS 2011					
Tržište	Rang od 183 zemlje				
	Ukupna lakoća poslovanja	Otvaranje preduzeća	Dobijanje kredita	Zaštita investitora	Zatvaranje preduzeća
BJR Makedonija	38	5	46	20	116
Crna Gora	66	51	32	28	47
Albanija	82	45	15	15	183
Hrvatska	84	56	65	132	89
Srbija	89	83	15	74	86
Bosna i Hercegovina	110	160	65	93	73
UNMIK/Kosovo UNSCR 1244	119	163	32	173	31

¹³ CEFTA sporazum danas obuhvata Hrvatsku (od 2003), Makedoniju (od 2006), Bosnu i Hercegovinu, Srbiju (uključujući UNMIK pod UNSCR 1244), Crnu Goru, i Albaniju (od 2007).

¹⁴ Redžepagić, S., and Richet, X. (2008). "The Attractiveness of Western Balkan for the FDI", Economic Analysis

¹⁵ Greenfield investicija je ulaganje pri kom investitor vrši gradnju postrojenja, zgrade ili drugog fizičkog zdanja na mjestu gdje prije nije postojao objekat.

¹⁶ Agencija za promociju izvoza i stranih ulaganja Srbije, www.siepa.gov.rs, 21.5.2011.

6. DOBAR INVESTICIONI AMBIJENT

Vjerovatno ne postoji zemlja na svijetu koja ne želi da privuče direktna strana ulaganja ili koja ne želi da stvori „dobar investicioni ambijent“. Naravno, teško je odrediti koji su to optimalni uslovi za stvaranje takvog ambijenta, ali je važno uzeti u obzir preporuke onih investitora koji već djeluju na vašem tržištu. Tako gotovo sve zemlje regiona imaju savjete ili vijeća stranih investitora, koji često istupaju u javnosti, te putem publikacija kao što je „Bijela knjiga“ ukazuju na potrebne reforme. Imajući u vidu da je postupak privatizacije državne svojine u regionu gotovo završen, uloga stanih ulagača će biti još snažnija jer će za dotok novog kapitala biti neophodne tzv. „greenfield“ investicije¹⁵, koje je najteže privući.

Tako se Srbija odlučila da privuče nova strana ulaganja pružanjem novčanih podsticaja ulagačima koji otvaraju nova radna mjesta¹⁶. Prošle godine je Vlada Srbije po tim osnovama odobrila podsticaje od ukupno 50,5 miliona američkih dolara. Ako se ima u vidu da su se primaoci ovih sredstava odlučili da zaposle tačno 9.999 radnika, lako se dolazi do računice da je jedno radno mjesto plaćeno oko 5.000 evra. Budući da je Srbija jedna od najpopularnijih destinacija za strane investitore u regionu, očigledno je da je u regionu prisutna teška borba za svaku novu investiciju i svako novo radno mjesto. Srbija se odlučila za ovakve subvencije da bi povećala nivo stranih ulaganja. Subvencije same po sebi neće omogućiti dalji ekonomski razvoj Srbije, te mogu dati rezultate jedino u sintezi sa daljim reformama i unapređenjem poslovnog ambijenta. Ovaj model subvencije ulaganja dao je rezultate u nekim drugim evropskim zemljama, npr. u Slovačkoj. Međutim, ovakve subvencije su uglavnom bile rezervisane za velike proizvođače, dok su u Srbiji ovakve podsticaje dobili i investitori u tekstilu i sektorima sklapanja raznih dijelova. Ipak, Vlada Srbije subvencijama nastoji unaprijediti konkurentnost Srbije, te se nada da će strani investitori kada dođu u Srbiju tu i ostati i dalje razvijati svoje poslovanje. Dok Hrvatska i Crna Gora u svojim strategijama razvoja fokus stavljaju na uslužni sektor, te kao prioritetnu razvojnu šansu vide u turizmu, ostale zemlje regiona gotovo da nemaju alternative za razvoj privredne proizvodnje. U tom smislu treba da se očekuje borba za svako novo radno mjesto i podsticaj za strane investitore u ostalim zemljama regiona, prvenstveno u BJR Makedoniji i Bosni i Hercegovini.

Godišnja publikacija Svjetske banke „Doing Business 2011“ ukazuje da je pred zemljama regiona dug put privrednih reformi prije nego sustignu zemlje članice EU. (Tabela 2)

Zanimljivo je da je Makedonija najbolje rangirana zemlja Zapadnog Balkana, iako je makedonska ekonomija jedna od najslabijih. Takođe je zanimljivo i da su sve zemlje relativno dobro ocijenjene za „mogućnost dobijanja kredita,“ vjerovatno jer analitičari Svjetske banke smatraju da je gotovo 100% privatizacija bankarskog sektora u regionu bila dobar korak. Najviše zabrinjavaju niske ocjene o „zaštićenosti stranih investitora“ koje upozoravaju potencijalne ulagače da su Bosna i Hercegovina i Hrvatska veoma loše destinacije za njihov novac.

Sve zemlje u regionu treba da razmotre goruća pitanja za dalji razvoj privrede kao što su: smanjenje administrativnih prepreka (nastavak tzv. giljotine propisa), izgradnja infrastrukture, reforma obrazovnog sistema u skladu sa potrebama privrede, uklanjanje postojećih monopola na tržištu, završetak procesa privatizacije u sektorima koji su još uvijek bezrazložno u državnom vlasništvu, te konačno otvaranje pitanja restitucije radi uređenja imovinsko-pravnih odnosa.

ZAKLJUČAK

Značaj direktnih stranih ulaganja za ekonomski rast zemlje ne može biti preneglašen. Čak i stabilne i jake ekonomije, kao što je američka, značajno se oslanjaju na strana ulaganja. Uspon najbrže rastuće svjetske ekonomije, Kine, snažno je zasnovan na privlačenju novih investitora. Za vrijeme tranzicije u mnogim zemljama, upravo su strani investitori bili ključni ekonomski faktor koji je doveo do rasta ekonomije, povećanja kapitala i usavršavanja ljudskih resursa. Najjači pritisak za strukturalne i suštinske reforme u mnogim zemljama Istočne Evrope nije došao iz kancelarija Evropske unije, već upravo od stranih firmi koje su uložile novac u te zemlje, s toga će za zemlje Zapadnog Balkana u narednim godinama privlačenje stranih investitora i prilagođavanje njihovim zahtjevima biti jedno od ključnih ekonomskih pitanja. Istraživanja pokazuju da se kao najvažniji faktori kod odluka o ulaganju ističu: politička stabilnost, makroekonomska stabilnost, veličina tržišta, zagantovanost vlasničkih prava, ekonomska otvorenost, transportna infrastruktura, te dostupnost kvalifikovane radne snage. Naravno, ne treba zane-mariti ni efikasnost javne administracije, te finansijske stimulanse i poresku politiku. U suštini, investitori preko granica idu u potrazi za profitom. Svoj novac će investirati u zemlju koja im omogućiti

najsigurniji i najprosperitetniji ambijent. U zamjenu, zemlje domaćini mogu, između ostalog, očekivati i rast zaposlenosti, unapređenje poslovanja, tehnološki napredak i ekonomski rast.

LITERATURA:

1. Agencija za promociju izvoza i stranih ulaganja Srbije, www.siepa.gov.rs
2. Allen, Franklin, Jun Qian and Meijun Qian, 2005., "Law, Finance, and Economic Growth in China," the Journal of Financial Economics Vol. 77, pp. 57–116.
3. Bloomberg – Business and Finance News, www.bloomberg.com
4. Carkovic, M., and R Levine, 2005. "Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?" Institute of International Economics
5. Joseph P.H. Fan, Randall Morck, Lixin Colin Xu, and Bernard Yeung, 2007. "Does 'Good Government' Draw Foreign Capital? Explaining China's Exceptional Foreign Direct Investment Inflow," Policy Research Working Paper Series The World Bank
6. Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju - United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), www.unctad.org
7. La Porta, Rafael, Florencio Lopez-de-Silanes, Andrei Shleifer and Robert Vishny. 1997. "Legal Determinants of External Finance," Journal of Finance 52:3, pp. 1131-50.
8. Laura Alfaro, FDI and Economic Growth: The Role of Local Financial Markets, 2003. Journal of International Economics
9. Li, X., and Liu, X., 2005, "Foreign Direct Investment and Economic Growth: An Increasingly Endogenous Relationship"
10. Ministarstvo trgovina SAD-a, US Department of Commerce, www.commerce.gov
11. Redzepagic, S., and Richet, X. (2008). "The Attractiveness of Western Balkan for the FDI", Economic Analysis
12. The New York Times, www.nytimes.com

Summary:

Attracting foreign direct investments and efficiently absorbing them is one of the most important tasks of every government. Besides capital, foreign investors bring new business practices, as well as new knowledge and technology to a country. Efficient absorption of capital and knowledge leads to enhanced economic development and helps increase economic growth rates. Of course, demand for foreign investments on global market is large, so countries strive to provide the best atmosphere and attract as many investors. This article gives a special attention to investments in Western Balkan countries and to reforms that will be necessary in order to increase the level of investments in the region.

Key words: Foreign direct investment, business practices, knowledge and technology, economic development, business atmosphere.